

УДК 101. 37. 923

В. І. Коновальчуккандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психологіїЧеркаського обласного інституту післядипломної
освіти педагогічних працівників**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ**

Глибокі соціально-економічні трансформації всіх галузей життєдіяльності людини, напруження перехідних процесів визначають актуальність вивчення ресурсів людини, які спроможні забезпечувати збереження стабільності її буття й визначати динаміку психічних процесів з метою адаптації до змін, що відбуваються. Культурно-історичні труднощі сучасного життя, динаміка невизначеності й різноманіття соціально-економічних умов зумовлюють необхідність здібностей нестандартного, оригінального вирішення проблем адаптації, саморозвитку та самореалізації.

Особистісним феноменом і універсальною характеристикою людини, джерелом її саморозвитку й функцією, яка забезпечує варіативність форм самовираження та самофункціонування, є творчість. Реалізація творчого потенціалу людей є основним джерелом соціально-економічного, культурного вдосконалення й розвитку як суспільства, так і цивілізації загалом. Проблема дослідження творчого потенціалу людини має культурно-історичний характер, однак її актуальність визначається невичерпністю теми та підвищенням дослідницької уваги особливо в кризові періоди буття людини. Важливе науково-практичне значення має розробка проблеми творчого потенціалу особистості в руслі філософії освіти, зважаючи на фундаментальність її функцій у забезпеченні процесів повноцінного розвитку особистості в просторі освіти.

Тенденція вважати технічний прогрес, інтелект вищими цінностями супроводжується духовною деградацією суспільства, моральним занепадом, виявляючись у посиленні прихильності людей до всього неживого, штучного, технологічного, маніпулятивного. Аналізуючи орієнтації людей, Е. Фромм висловлює думку, що такі люди хочуть не жити, а контролювати життя, тому що бояться жити, бояться безконтрольності самодовільності життя [14]. Антропологічний підхід диктує необхідність розуміння людини цілісно як суб'єкта життя, що розвивається згідно із природою. «Творчість, – на думку Ю. Гусева, – це вища форма, універсально осягнутої креативності, іманентно властивий всім рівням ієрархій буття; що сприяє самозбереженню й відтворенню сущого за допомогою якісних трансформацій їхніх структур. Творчість у природі – сутність її оновлення, перехід від хаосу до порядку» [7]. Таке розуміння творчості перекликається з концепцією «філософії життя» А. Бергсона [6], у якій є творчість є безперервним народженням нового, що становить сутність життя.

Творчий потенціал необхідно розглядати лише в сукупності природних властивостей і здібностей людини, що виявляються через її актуалізовану потребу й готовність взаємодіяти із зовнішнім світом, здійснювати життєдіяльність у суспільстві. При цьому творчий потенціал людини є системотвірною якістю сукупних атрибутивних властивостей і здібностей людини, які за певних умов стають засобом її цілеспрямованої взаємодії з навколишнім світом, забезпечуючи її особистісне самовираження та самореалізацію. Таку систему умов надає освіта. Саме тому в руслі філософії освіти необхідно поглиблювати систему знань стосовно сутності творчого потенціалу й особливостей його розвитку.

Метою статті є висвітлення результатів науково-теоретичного аналізу процесів саморегуляції та саморозвитку творчого потенціалу особистості й психічних захистів як механізмів невідомої регуляції творчого потенціалу.

Творчий потенціал людини не може розглядатися як статичне утворення, визначене генетично. Значення біологічного, культурно-історичного, архаїчного чинників ми

вважаємо у функції закладання необхідних структур для його виникнення, тобто успадковані структури визначають спектр можливого розгортання творчого потенціалу особистості. Для обґрунтування цього положення доцільно звернутися до розуміння людини як нескінченно складної сутності, яке традиційно обговорюється у філософії. Справедливо зауважує А. Арсенєв: «Ми ніяким чином не зможемо вийти з галузі розуміння людини й особистості як парадоксально нескінченного-кінченного створіння» [3, с. 274]. Цю особливість людини не раз підкреслював М. Бердяєв: «Людина є мікрокосм і мікротеос ...» [6, с. 20–21]. Це положення стосується природи та динаміки творчого потенціалу людини. Параметр «нескінченної складності» є основою творчого потенціалу й виражається в унікальності, непередбачуваності способів творити, здобувати нові знання, уміння, навички, вибудовувати зв'язки зі світом. Взаємодія із зовнішніми силами людини здатна на основі притаманної їй нескінченної варіативності, яка дає змогу набувати відповідності своїх виявів зовнішнім силам. Особливого значення така здатність набуває в критичних ситуаціях, ситуаціях проблемності й невизначеності, у випадках несподіваного виклику та необхідності спонтанно й швидко на нього відповідати. У звичних стабільних умовах життєдіяльність людини здійснюється за «генеративними планами культури» (традиціями законами, нормами, правилами, стандартами), що визначає буденну та передбачувану поведінку. Відносини й життєві обставини можуть створити умови для виникнення та реалізації людської нескінченної складності в будь-який момент життя. При цьому зростає психологічне й соціальне напруження, що змушує людину змінювати систему генеративних правил: вибирати інші правила (які існують у культурі й відомі їй) або створити для себе і своєї культури нові поведінкові стандарти. Вони можуть бути як прогресивного, так і деструктивного характеру. Варіативність наявних на сьогодні поведінкових стандартів людини розгортається на континуумі від активного включення її в нові відносини, вияву ініціативи, творчості до відсутності потреби в діяльності, залежності від уживання алкоголю та наркотиків, суїциди. Визначальним чинником на шляху реалізації дій людини є її внутрішні сили. Тільки завдяки своїй нескінченності, складності особистісного потенціалу, людина може протиставити себе зовнішньому тиску і стати законодавцем нового, значущого для себе порядку. Головним чинником, який актуалізує нескінченну складність людського потенціалу, є її постійна взаємодія зі світом. Саме вона вимагає постійного й послідовного розгортання нескінченної складності людини, не тільки в синергетичному сенсі, а й у більш традиційній багатозначності, поліваріантності.

Процес індивідуального розгортання творчого потенціалу пов'язаний із властивостями цілісної психіки як системи, що являє собою діалектичну єдність двох протилежних тенденцій: до самозбереження та саморозвитку. Протилежних у тому, що тенденція до самозбереження працює на запобігання й протидію змінам у системі психіки особи, прагне зберегти її рівновагу і стабільність, а тенденція до саморозвитку, навпаки, спонукає цю систему змінюватися. Водночас ці дві тенденції нерозривно пов'язані між собою, оскільки перша з них зберігає найбільш цінне, що було набуто в ході саморозвитку особистості, і створює передумови для реалізації другої тенденції – саморозвитку, що забезпечує прогресивну або регресивну динаміку. У наукових теоріях зазначені тенденції найбільш адекватно відображаються поняттями «саморегуляція» й «самоорганізація».

Поняття «саморегуляція», «саморегулювання» – похідні від поняття «регулювання». Під регулюванням розуміється процес приведення чогось до відповідності зі встановленими нормами, правилами. Процес регулювання розкривається як порівняння регульованого показника із заданим значенням, і в разі відхилення (неузгодженості) його заданого значення на об'єкт регулювання направляється дія, яка відновлює регульований показник. Отже, процес регулювання обов'язково передбачає наявність регульованого об'єкта та регулюючої системи або просто регулятора. Регулятор може бути або органічно «вбудованим» у сам процес, або відносно самостійним. У першому випадку впорядкованість об'єкта (системи) досягається мимовільно, за допомогою впливів між його елементами, які й здійснюють регуляцію, інакше кажучи, за допомогою саморегулювання. У другому випадку впорядкованість виступає як результат зовнішніх впливів, тобто регулювання. Саморегулювання, будучи історично першим типом регулювання, має тривалу історію вдосконалення. Сутність його полягає в тому, що відхилення від заданого режиму автоматично дає про себе знати за рахунок зворотного зв'язку, чим і викликає вплив, що усуває відхилення. Саморегулювання властиве як живим, так і неживим системам. Так, у фізико-хімічних науках існує «закон рівноваги», який свідчить, що системи, які знаходяться в певній рівновазі, виявляють тенденцію зберігати її, створюючи внутрішню протидію силам, які її змінюють. «Закон рівноваги», як показують спостереження, виявляє дієвість у біологічних, психічних і соціальних системах. У біологічних системах таке мимовільне регулювання носить назву гомеостазу. Французький фізіолог Клод Бернар у другій половині XIX ст. вперше чітко вказав, що внутрішнє середовище живого організму має зберігати стабільність за будь-яких коливань зовнішнього середовища, зокрема відносно постійну температуру тіла незалежно від різких температурних перепадів навколишнього середовища. Він виявив, що саме постійність внутрішнього середовища слугує умовою вільного та незалежного життя. Потому Уолтер Б. Кененон запропонував назву для координованих фізіологічних процесів, які підтримують більшість стійких станів організму. Він увів термін «гомеостазис», який означає рухливий урівноважений стан будь-якої системи, що досягається шляхом протидії зовнішнім і внутрішнім факторам, які зумовлюють порушення рівноваги. Принцип гомеостазу генералізувався із галузі фізіології в кібернетику та інші науки, у тому числі психологію, набувши більш загального значення у вигляді принципу системного підходу й саморегуляції на основі зворотних зв'язків. Отже, «саморегуляція» як загальнобіологічне поняття пов'язане із широким колом біокібернетичних проблем доцільного функціонування живих систем різного рівня організації та складності. Стосовно індивіда як різновиду живих систем вищевказаний принцип реалізований П. Анохіним у його теорії функціональних систем [2]. У межах цієї теорії розкриваються питання саморегуляції як «загального закону діяльності організму». Усі функціональні системи, уроджені або динамічні, що формуються в конкретній ситуації, мають, згідно із П. Анохіним, одну й ту саму «операційну архітектуру». Їхніми вузловими механізмами є аферентний синтез, прийняття рішення й акцептор дії. На це вказує й М. Шевандрін, котрий відзначає, що саморегуляція – це системна характеристика, яка відображає здатність особистості до сталого функціонування в різних умовах життєдіяльності. Значення цієї характеристики виявляється в навмисній регуляції особистістю параметрів свого функціонування (стану, поведінки, діяльності, взаємодії з оточенням), що оцінюються суб'єктом як бажані [15, с. 187].

Розкрити сутність динаміки творчого потенціалу як структурного феномена особистості дає змогу визначення його структури, що зумовлена структурою особистості. Як виявляє аналіз, визначити характерні риси, складові структуру особистості складно. «Структура особистості, – зазначав Б. Ананьєв, – поступово складається в процесі її соціального розвитку і є, отже, продуктом цього розвитку, усього життєвого шляху» [1, с. 256].

Структура особистості включає структуру індивіда у вигляді найбільш загальних і актуальних для життєдіяльності й поведінки комплексів органічних властивостей. У психоаналітичній теорії особистості під час дослідження взаємодії трьох інстанцій людської психіки («Воно», «Я» та «Над-я») формується концепція механізмів, які «Я» використовує для врегулювання внутрішньої нестабільності й конфліктів. Розглядаються конфлікти, що зумовлюються суперечливістю інстинктивних потреб, керованих принципом задоволення та вимогами суспільства на основі принципу реальності. Виникнення конфлікту супроводжується відчуттями страху, докорів сумління, тривоги. Засоби, які використовує особистість («Я») для подолання таких станів, З. Фрейд назвав «захисні механізми» [12].

Початково під захистом розумілась насамперед несвідомо діяльність психіки, спрямована на врегулювання дисбалансу психічних функцій і порушення цілісної психічної організації людини. Захист виникає як епізодична, ситуативна реакція, але у випадку результативності його вияву психіка виявляє тенденцію до фіксації на способі, який у попередній ситуації сприяв розрядці напруження, знімав тривожність, тобто оптимізував стан суб'єкта. Тоді ситуативна захисна реакція стає тенденційною й, закріплюючись, стабілізується на рівні механізму.

Основна функція психічних захистів у забезпеченні психічної рівноваги суб'єкта – зниження рівня тривоги, напруження. Це вдається, зокрема, у результаті витіснення конфліктогенного змісту за межі свідомості. Але витіснення – як різновид захистів – лише тимчасово може деактуалізувати внутрішню суперечність, утримуючи її у сфері несвідомого. Із часом витіснений зміст може актуалізуватися, але в реальності він має змогу представитись лише у вигляді заміщуючого утворення. Клінічна практика психоаналізу концентрувала увагу на такому різновиді заміщуючого утворення, як симптом.

У психоаналізі особлива увага приділялась виявленню природи перенесення. З. Фрейд визначав перенесення як повторення, нове «видавництво» старих об'єктних стосунків. Необхідним складовим цього явища є переміщення – нереалізовані імпульси, почуття стосовно особистості в минулому, що концентрують напруження і тривожність, відреаговуються, завдяки переміщенню на певну особистість у теперішньому.

У сучасних психологічних дослідженнях поняття психічного захисту знаходиться на стадії подальшого вивчення й обґрунтування. Деякі вчені захисну поведінку вважають зумовленою самою природою людини (І. Сельє, І. Павлов). На думку Ф. Бассіна, психічні захисти є нормальним, постійно діючим механізмом, який може широко спостерігатися не лише під час конфліктів свідомого та несвідомого, а й тоді, коли травмуючі суперечливі фактори усвідомлюються суб'єктом [4].

У наукових дослідженнях О. Петровського, М. Ярошевського механізми психічних захистів розглядаються як спеціальна регулятивна система стабілізації особистості, яка спрямовується на подолання чи зведення до мінімуму відчуття тривоги, що пов'язане з усвідомленням конфлікту [9].

Р. Грановська відзначає, що призначення психологічного захисту – не допустити глибинних порушень моделі світу, стабілізувати особистість, захистити її від деструктивних емоцій страху, тривоги, докорів сумління тощо.

З одного боку, психологічні захисти обороняють психіку від різного роду травм, а з іншого – стримують особистісне зростання людини. Психологічні захисти певною мірою пригнічують творчий потенціал людини, оскільки захищають її від усього нового та незвіданого [8].

Важливою є думка А. Фрейда щодо фіксованого використання певних способів психічного захисту, що спричиняє ригідність психіки [11]. Під ригідністю розуміють труднощі – аж до повної неспроможності – змін визначеної суб'єктом програми діяльності (свідомої чи несвідомої) в умовах, які вимагають перебудови діяльності. Отже, вплив на розвиток творчого потенціалу особистості психічні захисти

мають, оскільки вони є системним утворенням психіки, яке інтегрує її структурні компоненти, визначаючи їх функціональні особливості; починають формуватися в період вікового розвитку психіки, коли свідомість ще не розвинута, тому вони є переважно неусвідомлюваними. Раннє формування та неусвідомий характер механізмів психічного захисту зумовлює імперативність їхнього впливу на життєдіяльність людини і труднощі контролю їхніх функціональних виявів. Несвідомий характер захисної системи психіки відповідно до первинних життєвих потреб робить її регулятором розподілу психічної енергії з метою забезпечення енергетичного балансу. Внутрішній баланс досягається за рахунок зменшення невротичного стану, стану тривожності, напруження (так, витіснення дезактуалізує конфліктогенний зміст, механізм проєкції переносить на інший об'єкт тощо). Теорія психічних захистів завдячує своїм походженням і розвитком клінічному психоаналізу З. Фрейда. Клінічна практика ґрунтується на діагностиці й терапії гіперфункцій, ригідних функцій, механізмів, психічних захистів, енергетична сила яких виявляється спроможною детермінувати психосоматичні симптоми.

Гіперфункцією захисних функцій психіки чи фіксованим характером психічних захистів (ригідністю) можливо пояснити як психосоматичні особливості, так і своєрідність творчості багатьох видатних людей. Саме тому в науково-психологічній літературі досить актуальною темою є розгляд і виявлення особливостей взаємозв'язків між характером творчої діяльності й психіатричними показниками.

Наукові доробки дослідників, що стосуються проблеми самоактуалізації, свідчать про негативний вплив психологічних захистів на самоактуалізацію особистості. Еґо-захисти поряд із негативним впливом минулого досвіду та соціальним впливом розглядаються А. Маслоу як внутрішні перешкоди зростання й розвитку. Умовою успішної самоактуалізації є усвідомлення та розуміння механізму їхньої дії та мінімізація їхнього впливу. А. Маслоу відзначає, що необхідність боротьбою між «глибинними силами» й «силами оборони та контролю» є вагомим фактором, що сприяє відкритості людини до плідної діяльності, радості й творчості [10].

За влучним, хоча на перший погляд парадоксальним зауваженням Д. Ельконіна [16], особистість – це не регуляція, а, навпаки, подолання усіляких регуляцій. Усе це вказує на те, що поряд із процесом саморегуляції на поведінку особистості впливає й інший не менш важливий процес – процес самоорганізації. Сутність цього процесу виражається в тому, що така саморегульована система, як особистість, здатна набувати в процесі своєї діяльності нових властивостей і досягати нового, вищого, рівня взаємодії із середовищем. Більше того, сам процес соціалізації, тобто процес становлення, формування, особистості неможливий без самоорганізації, яка передбачає певне порушення набутої саморегуляції й вихід на інший, більш високий її рівень. Варто зазначити, що самоорганізація особистості зазвичай менш виражена, ніж саморегуляція. Так, за підрахунками А. Маслоу, самоактуалізовані особистості становлять незначну меншість (близько 1%) населення і являють собою зразок психологічно здорових і максимально виражають людську сутність людей.

Якщо процес саморегуляції спрямований на підвищення стійкості системи, то процес самоорганізації немислимий без порушення цієї стійкості. Як відзначають деякі вчені, у всьому різноманітті системних процесів – від складних фізичних явищ до людської творчості – усі без винятку процеси розвитку пов'язані з порушенням стійкості. На цій основі можливий висновок, що розвиток творчого потенціалу особистості має двоїстий характер: з одного боку, він має своєю кінцевою метою саморегуляцію особистісного потенціалу, а з іншого – подальший саморозвиток, тобто подальше нарощування потенціалу напруження та змін. Суперечність між мінливістю й стійкістю, яка виявляється в системах у формі боротьби двох взаємовиключних і взаємодоповнюючих протилежностей, має загальний харак-

тер. При цьому стійкість і мінливість слугують необхідною умовою відбору цінних якостей і переходів системи з одного стану в інший, переходів, із яких складається весь процес розвитку. Іншим атрибутом таких переходів є середовище. Система поза середовищем не може прогресувати, бо лише під час взаємодії із середовищем у ній виникають відхилення, суперечності, які створюють необхідні умови активності системи, її саморух у напрямі самозбереження й розвитку.

Творча діяльність людини як системи, яка спроможна до саморозвитку, характеризується двома принциповими моментами: системним характером і саморухом. Відомо, що система – це сукупність елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один із одним і утворюють певну цілісність, єдність. Саморух як філософська категорія виражає зміни об'єкта під впливом внутрішньо властивих йому суперечностей, факторів і умов. Ідеться насамперед про суперечності, які притаманні всім об'єктам із системною структурою. Якщо взаємозв'язок «об'єкт – результат» постає як зовнішня характеристика саморуху творчості людини, то внутрішня його сутність полягає в джерелі самої творчості.

Отже, творчий потенціал людини – це якісна характеристика стану її здібностей і готовності здійснювати соціальне функціонування; показник рівня розвитку людини та внутрішня умова її саморозвитку. Людина з розвиненими здібностями взаємодії з навколишнім світом і психологічною готовністю її здійснювати відрізняє себе як діяч від процесу й результату діяльності, підноситься над ними, наповнює свою життєдіяльність сенсом життєтворчості. Людина з розвиненим творчим потенціалом здатна усвідомити себе організатором умов для свого розвитку й саморозвитку. Саме тому творчий потенціал людини визначає також її онтологічний статус у системі суспільних відносин. Це виражається у взаємозв'язку об'єктивних можливостей і суб'єктивних здібностей реалізувати особистісно-значущі та соціально зумовлені потреби, інтереси, цілі й завдання. Творчий потенціал дає людині змогу не лише успішно адаптуватися до мінливої економічної, політичної, соціальної та культурної ситуації в країні, виявляти соціальних суперечностей і соціальних ризиків, а й активно впливати на їх перетворення, тому вона відчуває потребу у вияві, самостійності й відповідальності в діяльності, соціальному функціонуванні та соціальній взаємодії. Вільна взаємодія з навколишнім світом є соціальною формою вираження творчості. На цій підставі можна стверджувати, що про стан творчого потенціалу людини можна скласти уявлення на основі аналізу характеру її взаємодії зі світом.

Перспективним напрямом подальших наукових пошуків є виявлення сутності й специфіки індивідуальних стратегій реалізації творчого потенціалу особистості.

Література

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
2. Анохин П.К. Очерки по физиологии функциональных систем / П.К. Анохин. – М. : Медицина, 1975. – 447 с.
3. Арсеньев А.С. Философские основания понимания личности: Цикл популярных лекций-очерков с приложениями : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / А.С. Арсеньев. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 592 с.
4. Бассин Ф.В. Сознание «бессознательное» и болезнь / Ф.В. Бассин // Вопросы философии. – 1971. – № 9. – С. 90–92.
5. Бердяев Н.А. О русской философии : сборник : в 2 ч. / Н.А. Бердяев ; вступ. ст. Б.В. Емельянова, А.И. Новикова. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1991. – 238 с.
6. Бергсон А. Творческая эволюция / А. Бергсон. – М. : Канон-Пресс ; Кучково Поле, 1998. – 194 с.
7. Гусев Ю.А. Творчество / Ю.А. Гусев // Новейший философский словарь. – Минск : Книжный дом, 2003. – С. 1019.
8. Грановская Р.М. Психологическая защита / Р.М. Грановская. – СПб. : Речь, 2007. – 476 с.
9. Петровський А.В. Основи теоретичної психології / А.В. Петровський, М.Г. Ярошевський. – М. : Инфра-М, 1998. – 525 с.

10. Маслоу А.Г. Дальние пределы человеческой психики / А.Г. Маслоу ; перев. с англ. А.М. Татлыбаевой ; научн. ред., вступ. статья и коммент. Н.Н. Акулиной. – СПб. : Евразия, 1999. – 432 с.
11. Фрейд А. Психология «Я» и защитные механизмы / А. Фрейд. – М., 1993. – 141 с.
12. Фрейд З. Введение в психоанализ : [лекции] / З. Фрейд. – М. : Наука, 1989. – 456 с.
13. Фрейд З. Избранное / З. Фрейд. – М. : Московский рабочий, 1990. – Кн. 2. – 1990. – 176 с.
14. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э. Фромм. – М. : Республика, 1994. – 447 с.
15. Шевандрин Н.И. Социальная психология в образовании : [учебн. пособ.]. 4.1. Концептуальные и прикладные основы социальной психологии / Н.И. Шевандрин. – М. : ВЛАДОС, 1995. – 544 с.
16. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды / Д.Б. Эльконин. – М. : Педагогика, 1989. – 560 с.

Анотація

Коновальчук В. І. Особливості розвитку творчого потенціалу особистості. – Стаття.

Необхідність науково-практичного пошуку ресурсів людини для збереження стабільності її буття й разом із тим визначення динаміки здібностей нестандартного, оригінального вирішення проблем адаптації зумовлює актуальність досліджень творчого потенціалу людини. Процес індивідуального розгортання творчого потенціалу пов'язаний із властивостями цілісної психіки як системи, що являє собою діалектичну єдність двох протилежних тенденцій – до самозбереження та саморозвитку. У статті здійснюється аналіз захисних механізмів психіки як внутрішніх регуляторів динаміки творчого потенціалу особистості.

Ключові слова: творчий потенціал, саморегуляція, розвиток, саморозвиток захисні механізми психіки, особистість.

Аннотация

Коновальчук В. И. Особенности развития творческого потенциала личности. – Статья.

Необходимость научно-практического поиска ресурсов человека для сохранения стабильности его бытия и вместе с тем определения динамики способностей нестандартного, оригинального решения проблем адаптации обуславливает актуальность исследований творческого потенциала человека. Процесс индивидуального развертывания творческого потенциала связан со свойствами целостной психики как системы, представляет собой диалектическое единство двух противоположных тенденций – к самосохранению и саморазвитию. В статье проводится анализ защитных механизмов психики как внутренних регуляторов динамики творческого потенциала личности.

Ключевые слова: творческий потенциал, саморегуляция, развитие, саморазвитие, защитные механизмы психики, личность.

Summary

Konovalechuk V. I. The peculiarities of the personality's creative potential development. – Article.

The necessity for scientific and practical search for person's resources to preserve the stability of their being, along with, defining of abilities to solve the problems of adaptation in the original and non-standard way determines the topicality of person's creative potential study. The process of individual creative potential development is connected with the qualities of integral psyche as a system represented by dialectic unity of two confronting tendencies: to self-preservation and to self-development. The paper analyses the defensive mechanisms of psyche as the internal regulators of person's creative potential development.

Key words: creative potential, self-regulation, development, self-development, psyche defense mechanisms, personality.